

Recenzja rozprawy doktorskiej Mgr Jolanty Kaczmarek pt.:
***Prawa kobiet w programach partii politycznych a partycypacja Polek w życiu
publicznym po 1989 roku***, napisanej pod kierunkiem
prof. dr hab. Magdaleny Musiał-Karg i promotor pomocniczej
dr Nataszy Lubik-Reczek,
Poznań 2023

Znaczenie problematyki badań oraz wybór tematu dysertacji

Problematyka skonkretyzowana w tytule rozprawy doktorskiej Mgr Jolanty Kaczmarek w pełni zasługuje na naukową eksplorację.

Efektom transformacji systemu politycznego w Polsce zapoczątkowanej w 1989 r. było zbudowanie demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, które finalnie zostało potwierdzone w art. 2 Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 r. W tekście Ustawy zasadniczej - najważniejszym członie i elemencie systemu prawa, zawarto przepisy o równości kobiet i mężczyzn wyrażone przede wszystkim w art. 32 i 33. Konstytucja nie "rządzi" praktycznym stosowaniem przepisów, ale zawartą w nich deklaratywność przenosi na ustawy zwykłe.

Zagadnienie równości płci to bardzo istotny i wciąż aktualny problem z punktu widzenia systemu politycznego (i podmiotów go stanowiących), społeczeństw i kultury. Równość płci stanowi integralną część praw człowieka, którą należy nie tylko chronić i promować, ale także modernizować, gdyż wymaga bieżącej weryfikacji, oceny i redefinicji celów. Przez wiele lat równość płci rozumiano jako nadawanie równych praw *de iure*, które przejawiało się w tworzeniu równych szans i warunków do rozwoju dla obu płci, a także w analogicznym traktowaniu w obszarach życia publicznego. Z biegiem czasu dostrzeżono jednak - chociażby na podstawie struktury płci w organach władzy politycznej i organizacjach politycznych, że nierówność między kobietami i mężczyznami nadal istnieje pomimo wprowadzenia prawa równego traktowania obu płci. Nastąpiła więc redefinicja pojęcia równość, które przestało oznaczać jednakowość. Zaczęto akcentować fakt, że równość *de iure* nie oznacza równości *de facto*. Potrzebne są do tego czynniki „sprawcze” o charakterze społecznym i kulturowym, ponieważ zdecydowanie łatwiej zmienić literę prawa niż nawyki ludzkie – stereotypowe wyobrażenia na temat ról społecznych.

"Warto jednak zwrócić uwagę - zasadnie wskazała Pani Mgr J. Kaczmarek, iż mimo pozytywnych zmian zachodzących na rzecz kobiet, w Polsce są one nadal zdecydowanie rzadziej niż mężczyźni obecne w życiu politycznym. Wydaje się, że taki stan rzeczy wynika z szeregu barier ograniczających ich aktywność w przestrzeni publicznej - ze szczególnym uwzględnieniem polityki. (...) Do dziś dostrzega się potrzebę wpisywania kwestii kobiecych w programy partyjne, manifestowania pro-kobiecości i wspierania aktywistek politycznych. Za tymi deklaracjami nie zawsze jednak idą działania zgodne z polityką równości

i piętnujące dyskryminację ze względu na płeć. Dlatego uzasadnionym **wyduje się** nieustanne badanie podejmowanych przez partie działań i ich skutków w celu zapobiegania faworyzowania jednej płci." (s. 11).

Zagadnienie obecności kobiet w sferze publicznej, przede wszystkim w świecie polityki jest coraz częściej podnoszone w dyskursie, badaniach i statystyce publicznej. Podejmują je naukowcy (m.in: przedstawiciele nauk o polityce, nauk socjologicznych, nauk ekonomicznych, nauk prawnych) oraz publicyści; monitorują organizacje pozarządowe. Nie można jednak nie dostrzec, że wciąż analizy te, choć bardzo wartościowe, mają charakter selektywny. Problematyka związana ze stanowiskiem partii politycznych wobec spraw kobiet m.in.: w zakresie rodzicielstwa, zdrowia reprodukcyjnego, zwiększenia równości na rynku pracy, w sferze publicznej podejmowana jest w polskiej literaturze naukowej w artykułach, częściach prac zbiorowych lub okazjonalnie, niejako na tle rozważań nad prawami człowieka. Wprawdzie wątek dotyczący mechanizmów zwiększania udziału kobiet w sprawowaniu władzy i procesie podejmowania decyzji w sferze publicznej, czyli wspólnej przestrzeni użytkowanej przez obywateli, „doczekał się” już obszernej literatury, w tym literatury polskiej, ale dotychczas brak było kompleksowego, wyczerpującego opracowania dotyczącego praw kobiet w programach polskich partii politycznych w kontekście faktycznej partycypacji Polek w organach władzy publicznej po 1989 r. Doktorantka wypełniła więc istniejącą lukę w tym zakresie koncentrując uwagę na zagadnieniu ważnym, aktualnym i wielowątkowym, które systematyzuje istniejącą wiedzę, ale przede wszystkim dostarcza nowej porcji wiadomości uzyskanych w trakcie wielu żmudnych analiz. Istotny jest także fakt, że zakres badań Mgr J. Kaczmarek dotyczy ponad połowy polskiego społeczeństwa.

Ponadto zmienia się społeczne postrzeganie przyczyn nierówności kobiet i mężczyzn w sferze publicznej i wzrasta poparcie dla wprowadzenia rozwiązań sprzyjających zwiększeniu obecności kobiet w polityce. Są to istotne powody, aby z uznaniem przyjąć niniejszą pracę.

Baza źródłowa

Temat dysertacji został opracowany na obszernej i kompetentnie dobranej bazie źródłowej, co jest jej bardzo istotnym atutem. Z uznaniem należy odnieść się do dokonanego we Wstępie wnikliwego przeglądu badań naukowych zatytułowanego "Użyteczność badań" w zakresie partycypacji politycznej, które "(...) stanowią wkład w rozpoznanie problematyki praw kobiet w życiu publicznym" (s. 19-21) - zarówno na gruncie krajowym, jak i międzynarodowym. Bogata, wielowymiarowa i rzetelnie przeprowadzona kwerenda źródłowa, stanowi imponującą podstawę materiałową pracy. Wykaz bibliografii, który liczy nieco ponad 42 strony (akty prawne, dokumenty, raporty, encyklopedie, leksykony, słowniki, literatura przedmiotu: pozycje zwarte, części prac zbiorowych i artykuły naukowe, artykuły z licznych czasopism ogólnopolskich i regionalnych, materiały z zasobów internetowych) świadczy, że Mgr J. Kaczmarek to rzetelna badaczka, bardzo dobrze przygotowana merytorycznie i warsztatowo przez Panią Prof. dr hab. Magdalenę Musiał-Karg oraz Panią Dr Nataszę Lubik-Reczek do zajmowania się problematyką określoną w tytule dysertacji. Wartość bazy źródłowej zawiera się nie tylko pod względem ilościowym, w jej różnorodności odnośnie do form dokumentacji, ale w równej mierze umiejętności analizy i interpretacji zgromadzonego materiału. Na podkreślenie zasługuje również rozbudowana

warstwa przypisów, których jest ponad 850 (dokładnie: osiemset siedemdziesiąt dwa). Doktorantka, ze względu na aktualność zagadnień poruszonych w pracy i dynamikę polskiej polityki równościowej i antydyskryminacyjnej, wykorzystwała w szerokim zakresie netografię. Wskazać należy, że źródła zgromadzone przez Mgr J. Kaczmarek stanowią solidną podstawę do weryfikacji postawionych we "Wstępie" hipotez badawczych (hipoteza główna i pięć hipotez pomocniczych) oraz udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze. Zostały one także umiejętnie wykorzystane pod względem warsztatowym do poszczególnych rozdziałów dysertacji. Podstawa źródłowa pracy doktorskiej w znacznej mierze zadecydowała o nowatorskim jej ujęciu.

Konstrukcja dysertacji i ocena merytoryczna

Dysertację Doktorantki wyróżnia rozbudowana i, co najistotniejsze, uzasadniona i adekwatna do jej treści struktura.

Cel badań oraz sformułowane hipotezy badawcze i pytania badawcze stanowią podstawę przyjętej problemowej struktury dysertacji. Lektura pracy doktorskiej Mgr J. Kaczmarek wskazuje na konsekwencję w postępowaniu metodologicznym oraz prezentacji wyników efektów badawczych w logicznie skonstruowanych rozdziałach pracy. Należy podkreślić, że każdy rozdział dysertacji rozpoczyna się wprowadzeniem oraz kończy podsumowaniem, co dobrze porządkuje logikę prowadzonego wywodu.

Bardzo adekwatna introdukcja do tematu pracy została dokonana we "Wstępie" oraz rozdziałach: I. *Prawa kobiet oraz partycypacja polityczna - aspekty definicyjne* i II. *Uwarunkowania aktywności politycznej kobiet w Polsce. Zasadnicza*

treść pracy znalazła rozwinięcie w rozdziałach: III. *Polskie partie polityczne i wybrane organizacje kobiece a sprawy kobiet*, IV. *Polskie rozwiązania zwiększające udział kobiet w życiu politycznym*, V. *Między postulatami a praktyką. Udział kobiet w strukturach władzy*. Natomiast w *Zakończeniu* przedstawiono rezultaty weryfikacji hipotez badawczych i wnioski końcowe z przeprowadzonej eksploracji. Na uznanie zasługuje podjęcie przez Doktorantkę próby "(...) zakreślenia perspektyw dla kontynuowania procesów wyrównywania udziału przedstawicieli obu płci we władzy." (s. 22), co nastąpiło w wyniku zastosowania metody ekstrapolacji. Praca zawiera także *Wykaz skrótów*, *Bibliografię*, *Spis rysunków*, *Spis tabel* i *Spis wykresów*.

Oceniając treść dysertacji, stwierdzam, że nakreślony we "Wstępie" cel pracy i założenia badawcze zostały zrealizowane. Doktorantka przeprowadziła pogłębioną analizę sytuacji kobiet w sferze polskiej polityki zarówno w warstwie deklaratywnej (programy ruchów politycznych i społecznych), jak i "działaniowej", czyli "między postulatami a praktyką", wskazała na kontrowersje i problemy nadal oczekujące na rozstrzygnięcie.

Należy podkreślić właściwe metodologiczne podejście Mgr J. Kaczmarek do prezentacji stanowisk polskich partii politycznych (parlamentarnych i pozaparlamentarnych) oraz wybranych organizacji kobiecych. Doktorantka bowiem nie uległa tendencji, niekiedy obecnej w literaturze przedmiotu, do z góry zakładanych podziałów ruchów politycznych i społecznych wyłącznie ze względu na stosunek do tzw. "mechanizmu dyskryminacji pozytywnej". Mgr J. Kaczmarek wykazała, że postawy te często zależały od konkretnych osób, czasu i okoliczności.

Do rozważenia zgłaszam następujące sugestie oraz mankamenty do wyeliminowania.

- Przed złożeniem do publikacji pracy doktorskiej należałoby rozważyć: 1) ustalenie cezury czasowej z końcem kadencji izb polskiego parlamentu oraz 2) uwzględnienie faktu zgłoszenia rekordowej liczby kandydatek na listach wyborczych do Sejmu RP (43,8%) i Senatu RP (19%) w 2023 r.;

- s. 37: "Kwestia przestrzegania praw kobiet jest niezwykle istotna, gdyż w XXI w. są one w wielu przypadkach pomijane, a niekiedy wręcz ograniczane (np. Afganistan, Turcja, Syria, Polska)". Wydaje się, że wyżej zacytowane zdanie wymaga nieco szerszego wyjaśnienia w przypisie, w którym zostałby wskazany zakres "pomijania, a niekiedy wręcz ograniczania" kobiet;

- s. 39 (przypis nr 113): "W skali świata najdłużej funkcjonował cenzus płci wyłączający kobiety z grona wyborców (np. we Francji zniesiony dopiero w 1945 r.)". Wydaje się, że należałoby jednak zaznaczyć, że kobiety we Francji, które uzyskały prawa wyborcze w 1944 r. głosowały po raz pierwszy w wyborach parlamentarnych, które odbyły się 21 października 1945 r.;

- s. 73: rząd Leszka Millera nie funkcjonował w latach 2001-2005 tylko w latach 2001-2004;

- s. 73: można doprecyzować, że w czasie funkcjonowania rządu Leszka Milera, tj. od 20 października 2001 r. działał Pełnomocnik ds. Rodziny oraz Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, a od 27 listopada 2001 r. Pełnomocnik ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn;

- s. 98 (przypis nr 56): należy doprecyzować, że w 1894 r, a nie w 1884 r. trzy Polki: Stanisława Dowgiałło, Janina Kosmowska i Jadwiga Sikorska uzyskały możliwość

udziału w wykładach z zakresu studiów farmaceutycznych na polskiej uczelni, tj. na UJ;

- s. 99: należy doprecyzować, że Uniwersytet Latający, w którym nauki pobierała m.in. Maria Skłodowska założyła Jadwiga Szczawińska-Dawidowa (Jadwiga Dawid ze Szczawińskich), a nie Kazimiera Bujwidowa;

- tabela nr 7 (s. 183): należy zweryfikować postulat pochodzący z programu Komitetu Wyborczego Sojuszu Lewicy Demokratycznej, którym było "przywrócenie urzędu Pełnomocnika ds. Kobiet i Rodziny. Bowiem "urząd Pełnomocnika ds. Kobiet i Rodziny" istniał od 2 kwietnia 1991 r. W tym przypadku należy uzyskać odpowiedź na pytanie - czy "urząd pełnomocnika" był obsadzony?

- s. 259: W 1999 r. Unia Wolności wystąpiła z projektem wprowadzenia do Ordynacji wyborczej do Sejmu RP gwarancji kwotowych "nie co najmniej 30%" tylko zaproponowała, aby art. 80 ust. 2 otrzymał następujące brzmienie: "Liczba kandydatów na liście nie może być mniejsza niż 3 kandydatów i większa niż dwukrotność ogólnej liczby posłów wybieranych w danym okręgu wyborczym, przy czym co najmniej 1/3 ogółu kandydatów na liście muszą stanowić kobiety." Zob. Druk Sejmu III kadencji, nr 1391. Można również wskazać, że gdy nad zaproponowaną zmianą głosowano 7 marca 2001 r. to Bronisław Geremek - ówczesny przewodniczący partii był przeciw;

- s. 313: należy wprowadzić dodatkowe informacje w zdaniu: "Paradoksem można nazwać fakt, że w Sejmie Polski Ludowej, karykaturze parlamentaryzmu i systemu demokratycznego, kobieca reprezentacja była większa niż w obu izbach wyłonionych podczas pierwszych wolnych wyborów." Należy to uczynić ze względu na: 1) zestawienie dziewięciu kadencji Sejmu PRL (w latach 1952-1989) z

kadencjami Sejmu i Senatu rozpoczętymi po wolnych wyborach, czyli w przypadku Senatu w 1989 r., a w przypadku Sejmu w 1991 r. Do Sejmu wówczas weszło 9,65% kobiet a do Senatu 6% kobiet; 2) przykładowo w II. kadencji w Sejmie PRL zasiadało 4,13% kobiet.

- s. 327; s. 338 (tabela nr 24) - 1) liczba kandydatek w wyborach do Senatu w 1989 r. (zarówno w pierwszej turze 4 czerwca 1989 r., jak i w drugiej turze 18 czerwca r. oraz 2) liczba przewodniczących komisji stałych w Senacie w latach 1989-2011 została zamieszczona w książce: K. Leszczyńska, *Senat Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989-2011*, s. 225, 232-234;

- s. 344: 5 kobiet pełniło stanowisko wiceprezesa RM, w tym Zyta Gilowska była dwukrotnie powołana na to stanowisko, czyli łącznie było sześć takich powołań;

- s. 345: odsetek kobiet był dotychczas najwyższy w gabinecie Ewy Kopacz (ponad 30%, a dokładnie 31,6%);

- s. 345-346 (tabela nr 39) i s. 347, 348: - w skład rządu Jerzego Buzka weszło 6 kobiet, w tym Franciszka Cegielska, Minister Zdrowia i Joanna Wnuk-Nazarowa, Minister Kultury i Sztuki; - w skład rządu Donalda Tuska (II. rząd) wchodziła także Lena Kolarska-Bobińska, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Małgorzata Omilanowska, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego; w skład rządu Mateusza Morawieckiego (I. rząd) wchodziły również: Jadwiga Emilewicz, Minister Przedsiębiorczości i Technologii oraz Teresa Czerwińska, Minister Finansów. Natomiast w tym rządzie nie było Marleny Maląg, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej;

- s. 363: w skład osiemnastoosobowego gabinetu Marka Belki weszło 5 reprezentantów SLD i 1 z ramienia UP; pozostali ministrowie byli bezpartyjni.

- s. 364 Beata Szydło była zastępczynią premiera w rządzie Mateusza Morawieckiego (I. rząd).

Hipotezy i metody badawcze

Podstawą pracy naukowej i zarazem bardzo istotnym elementem w jej ocenie są: zdefiniowany problem i cel badawczy oraz postawione hipotezy/tezy. Problemowi i celowi badawczemu oraz hipotezom badawczym Doktorantka poświęciła – zgodnie z przyjętą praktyką – „Wstęp”.

Problem badawczy podjęty w rozprawie doktorskiej Mgr J. Kaczmarek stanowi "(...) zagadnienie praw politycznych kobiet, a precyzyjniej - obecności kwestii kobiecych w programach polskich ugrupowań politycznych, jak również skala partycypacji w przestrzeni politycznej - głównie w zarządach partii politycznych oraz w organach władzy ustawodawczej i wykonawczej." (s. 12). Natomiast zasadniczym jej celem jest "próba odpowiedzi na pytania o to, w jakim stopniu kwestie praw kobiet obecne są w programach polskich partii politycznych i czy uwzględnianie praw kobiet przez ugrupowania przekłada się w jakimś zakresie na zwiększenie udziału Polek w życiu politycznym." (s. 12-13).

Doktorantka sformułowała sześć hipotez badawczych (jedną - główną oraz pięć - pomocniczych), na które konsekwentnie poszukiwała odpowiedzi w przeprowadzonych przez siebie badaniach. Hipoteza główna zakładała, że „Uwzględnienie kwestii kobiecych w programach ugrupowań politycznych oraz przyjmowanie rozwiązań wewnątrzpartyjnych, mających na celu zwiększenie udziału kobiet w polityce, są istotnym czynnikiem wpływającym na wielkość reprezentacji w życiu publicznym." (s. 13). Hipotezy pomocnicze sformułowano

następująco: 1) Fakt przyznania kobietom w Polsce praw wyborczych w 1918 r. nie przełożył się w istotnych sposób na ich obecność w życiu politycznym." (s. 13); 2) Rok 1989 był przełomem, jeśli chodzi o liczbę kobiet w Sejmie RP." (s. 13); 3) Wprowadzenie kwot wyborczych w istotny sposób przełożyło się na zwiększenie liczby kobiet w Sejmie." (s. 13); 4) Jednomandatowe okręgi wyborcze "wypychają" kobiety z Senatu." (s. 13-14); 5) Dodatkowe wewnętrzpartyjne mechanizmy promowania kobiet przynoszą rezultaty." (s. 14). Do zweryfikowania sześciu wyżej wymienionych hipotez badawczych Doktorantka postawiła pięć pytań badawczych (s. 14-15), które bardzo dobrze ukierunkowały prowadzoną analizę i deskrypcję. Ponadto wskazała 11 zadań badawczych (s. 15-16). Tak sformułowane hipotezy korespondują z problemem badawczym pracy, jej celem głównym oraz kierunkują jej plan i metody badań.

Mgr J. Kaczmarek określiła zastosowane metody badawcze (instytucjonalno-prawna, analizy systemowej, "historyczna", ilościowa i jakościowa, decyzyjna, porównawcza, ekstrapolacji) i techniki badawcze (obserwacja, wywiad) (s. 16-18), co więcej wskazała, które z nich dominowały w odniesieniu do określonych analizowanych problemów. Niestety, ale pewną nieścisłość popełniają autorzy przy prezentacji "metody historycznej" łącząc ją w zasadzie z chronologią, W jakiejś mierze popełnia ten błąd także Doktorantka, chociaż doprecyzowuje, że stosuje ją do wyjaśnienia genezy "(...) i ewolucji organizacji żądających praw politycznych kobiet" oraz (...) zarysowania polskiego krajobrazu politycznego w różnych dekadach w odniesieniu do tej kwestii" (s. 17). Zaznaczyć należy, że nie istnieje jedna metoda historyczna tylko istnieją metody historyczne, typowe dla badań historycznych, możliwe niektóre z nich do wykorzystania w badaniach innych

dyscyplin, w tym w zakresie nauk o polityce i administracji. Wskazuję opracowanie: Jerzy Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984, ss. 576. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorantka dokonała wnikliwego przeglądu badań naukowych w zakresie partycypacji politycznej, które "(...) stanowią wkład w rozpoznanie problematyki praw kobiet w życiu publicznym" (s. 19-21) zarówno na gruncie krajowym, jak i międzynarodowym.

Reasumując, problem i cel badawczy oraz hipotezy mieszczą się w nurcie badań nad partycypacją kobiet w życiu politycznym. Potwierdzenie postawionych hipotez, osiągnięcie celu badawczego i odpowiedź na pytania badawcze pozwoliły na wypełnienie istotnej luki w rozważanym obszarze badawczym. Wszystko to powoduje, że postawiony problem i cel badawczy oraz hipotezy należy ocenić pozytywnie.

Ocena warsztatowo-edytorska

Język dysertacji jest komunikatywny i zobjektywizowany. Nie zawiera zbędnych treści w opisie i analizie wielowątkowych kwestii i zarazem potwierdza wymagany w tego typu rozprawach należyty dystans naukowy do eksplorowanego zagadnienia. W sposób precyzyjny zostały sformułowane wnioski z przeprowadzonych analiz. Narracja i precyzja wywodu stanowią odzwierciedlenie szerokiego zakresu wiedzy Mgr J. Kaczmarek na temat zagadnienia skonkretyzowanego w tytule dysertacji. Doktorantka umiejętnie posługuje się cytataми i adekwatnie dokumentuje treść pracy w odnośnikach. W sposób właściwy zostały zaprezentowane tzw. elementy graficzny: rysunek (1), tabele (44) i wykresy (7), które znakomicie ilustrują i zarazem porządkują tok prowadzonego wywodu.

"Wykaz skrótów" (s. 5-7) należy uznać za bardzo pomocny w lekturze pracy zawierającej m.in. analizę programów polskich ugrupowań politycznych oraz opracowanej w znacznej mierze na literaturze anglojęzycznej.

Z uznaniem stwierdzam, że praca nie zawiera błędów językowych! W trakcie lektury pracy zauważyłam jedynie dwie tzw. "literówki" (s. 238 "niepotykany" zamiast "niespotykany", s. 310 "prawach" zamiast "prawa").

Natomiast wydaje się uzasadnionym: 1) rozważenie możliwości wyodrębnienia w Bibliografii: "Aktów prawnych" od "Dokumentów" i "Raportów" oraz rozstrzygnięcie kwestii - czy "Raport" to rodzaj dokumentu?; 2) wyeliminowanie określenia "ciało" w odniesieniu do izb parlamentu oraz partii politycznych (m.in.: s. 10, 167, 227, 330); 3) zastąpienia de facto publicystycznego określenia "izba niższa" w odniesieniu do Sejmu RP oraz "izba wyższa" w odniesieniu do Senatu RP (m.in. 13, 46, 130, 363) określeniem "izba pierwsza parlamentu" lub "izba pierwsza"/"izba druga parlamentu" lub "izba druga". Przymiotnik "niższa", "wyższa" w odniesieniu do izb parlamentu miał bezpośredni związek z warstwami/warstwą społecznymi/społeczną, których reprezentanci zasiadali w izbach parlamentu (przykładowo, w Polsce do 1795 r.).

Konkluzja

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, iż z uwagi na istotność, aktualność i wielowątkowość problemu badawczego podjętego przez Mgr Jolantę Kaczmarek pt.: *Prawa kobiet w programach partii politycznych a partycypacja Polek w życiu publicznym po 1989 roku*, osiągnięte rezultaty badawcze, a także ze względu na

zaprezentowany warsztat badawczy oraz wykorzystanie rozległej literatury przedmiotu rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*¹ w związku z art. 179 ust. 3 Przepisy wprowadzające ustawę - *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*²

Zrecenzowaną przeze mnie dysertację charakteryzuje klarowny, zwięzły język wykładu oraz zobiektywizowane wnioski i oceny. Praca doktorska jest wartościowa pod względem teoretyczno-poznawczym i warsztatowym. Tekst pracy jednoznacznie dowodzi, że Doktorantka potrafi zaplanować, przeprowadzić i prawidłowo zinterpretować wyniki przeprowadzonych badań naukowych, ponieważ posiada odpowiednią do tego wiedzę i umiejętności. W związku z powyższym wnioskuję, aby Mgr Jolanta Kaczmarek została dopuszczona do publicznej obrony i otrzymała awans naukowy. Chciałabym także zaznaczyć, że sformułowane przeze mnie nieznaczące uwagi oraz postulaty w żaden sposób nie obniżają wartości pracy tylko zawierają wskazówki dotyczące możliwości jej udoskonalenia.

W mojej ocenie, rozprawa doktorska powinna zostać opublikowana, gdyż stanowi bardzo interesujące poznawczo i wartościowe merytorycznie uzupełnienie dotychczasowej literatury przedmiotu. Jej przydatność wyznacza użyteczność dla dalszych pogłębionych analiz naukowych, jak również możliwość wykorzystania w dydaktyce oraz przez innych odbiorców, np. polityczki i polityków, publicystki i publicystów, członkinie i członków różnego typu organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczeństwa. **Jest to dysertacja potrzebna, zarówno ze**

---

¹ t. jedn. Dz.U. 2017 poz. 1789 ze zm.

² Dz. U. poz. 1669 ze zm.

względów naukowych, jak i społecznych. Chciałabym zachęcić Autorkę do kontynuowania dalszej pracy nad zagadnieniem skonkretyzowanym w tytule rozprawy doktorskiej.

Lublin, 23 września 2023 r.

dr hab. Krystyna Leszczyńska-Wichmanowska, prof. UMCS

